

ANKEBUT GAZETESİ

Öz: *Ankebut* adı ile 1920 – 1923 yıllarında Kıbrıs'ta çıkan gazetenin 4'ü ilave olmak üzere toplam 142 sayıdan oluşan koleksiyonu bulunmaktadır. Bu koleksiyonun son üç sayısı, mizah gazetesi olarak çıkmıştır. Bu çalışmada mevcut sayıların tamamı incelenerek, gazetenin Kıbrıs zeminindeki rolü, özellikle Yunanistan'a iltihak girişimleri karşısındaki tavrı, Anadolu'da verilen kurtuluş mücadelesiyle ilgili tutumu ve Kıbrıs Türk basın tarihindeki yeri tespit edilecektir. Kıbrıs basını çerçevesinde *Ankebut*'un *Söz* ve *Davul* gazetesi ile olan çatışmaları da dikkatlere sunulacaktır. Gazetenin çoğu sayısında edebî ürünlere de yer verilir. Bu açıdan gazetenin dil ve edebiyat görüşünü yansıtan edebî mahsuller de değerlendirilecektir. Bütün bu değerlendirmelerin yanı sıra *Ankebut*'la ilgili yapılan bazı çalışmalara da temas edilecektir. Gazete, çıkış anından itibaren birçok değişikliklere uğramıştır. Kimi zaman dergi, kimi zaman da gazete hüviyetinde çıkan *Ankebut*'ta Derviş Ali Remmal – Mehmet Fikri ikilisinin zaman zaman kendi aralarında çatıştıkları da olur. Gazeteye yansıyan bütün bu olaylar ve değişimler; başlık klişesinden sayfa yapısına kadar dikkatle takip edilerek bir bütün hâlinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Ankebut* Gazetesi, Kıbrıs Basını, Kıbrıs Şiiri, İltihak, Millî Mücadele

Ankebut Newspaper

Abstract: The *Ankebut* newspaper published in Cyprus between 1920 and 1923 has a collection of 142 issues, 4 of which are supplements. The last three issues of *Ankebut*'s collection were published as humor newspaper. In this article, the existing issues of *Ankebut* will be studied in order to figure out its role in Cyprus policy, especially its attitude towards the attempts to unite the island with Greece, its attitude towards the liberation struggle in Anatolia and its role in the history of the Turkish Cypriot press will be evaluated. Conflicts of *Ankebut* with *Soz* and *Davul* newspapers will also be studied within the framework of the Cyprus press. There are also literary works in most of its issues. In this regard, literary works in *Ankebut* reflecting the language policy of the newspaper will be analyzed. In addition to all these evaluations, some previous studies about *Ankebut* will be discussed. The newspaper has undergone many changes since its publication. In *Ankebut*, which was sometimes published as a magazine and sometimes as a newspaper, Derviş Ali Remmal – Mehmet Fikri duo had conflicts with each other. These events and changes as reflected in the newspaper, including its title cliché as well as its page structure, will all be studied and evaluated in this article.

Keywords: *Ankebut* Newspaper, Cyprus Press, Cyprus Poetry, Joining, National Struggle.

TÜRLÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
51. SAYI / VOLUME
2022-BAHAR / SPRING

Sorumlu Yazar Corresponding Author

Doç. Dr. Osman YILDIZ

Kıbrıs İlim Üni.
Eğitim Bilimleri Fak.
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt. Böl.

osmanyildiz@csu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3162-6570

Gönderim Tarihi Received

19.03.2022

Kabul Tarihi Accepted

10.05.2022

Atf Citation

Yıldız, Osman. "Ankebut Gazetesi." *Türklük Bilimi Araştırmaları*, no. 51, 2022, ss. 203-224.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Giriş

1920 – 23 yıllarında Kıbrıs'ta çıkan *Ankebut*, çoğu zaman dergi formunda bir gazetedir. Başlık klişesinde kendisini “Haftalık Edebi ve İçtimai Türk Gazetesidir” şeklinde tanımlar. Bu çalışma Kıbrıs Milli Arşivinin dijital ortamda sunduğu 4+138 sayılı *Ankebut* koleksiyonundan istifade edilerek yapılmıştır.

Ankebut'la ilgili olarak Hasan Yurtbekler'in *Ankebut Gazetesi'nde Milli Mücadele Yazıları (1920-1922)* başlıklı yüksek lisans tezi ile Meral Demiryürek'in “*Ankebut ve Milli Mücadele*” başlıklı makalesi ve *Kıbrıs'ta Bir Gazete: Ankebut (1920-1923)* adlı çalışması bulunmaktadır. Yurtbekler, *Ankebut*'un 107. sayısına kadar olan kısmında Milli Mücadele ile ilgili yazıları herhangi bir konu tasnifi yapmaksızın Latin alfabesine aktarmıştır. Demiryürek'in “*Ankebut ve Millî Mücadele*” başlıklı makalesi de Milli Mücadele odaklı bir çalışma olup gazetenin 109. sayıya kadar olan kısmını kapsar. Demiryürek'in diğer makalesi ise bir önceki makalenin yüzeysel tekrarından ibarettir. Kıbrıs Basını ile ilgili yapılan diğer çalışmalarda da *Ankebut*'la ilgili birbirini tekrar eden bilgiler verilmektedir.

Bu makalenin amacı; *Ankebut*'un mevcut koleksiyonundan yararlanılarak gazetenin Kıbrıs basın ve tarih zeminindeki yerinin tespitine yönelik olacaktır. Bu maksatla gazetenin künyesinde ve iç sayfalarında meydana gelen değişiklikler takip edilerek şekli vasıfları ortaya konulacaktır. Akabinde *Ankebut*'ta yer alan yazılardan hareketle belirlenen başlıklar altında *Ankebut*'un siyasi gayesi, fikri ve edebi yönü değerlendirilecektir. İlk yukarıda adı geçen çalışmalarda dikkat çeken bazı hususlara temas etmek uygun olacaktır.

***Ankebut*'a Dair Bazı Dikkatler:**

Demiryürek, *Ankebut*'un “ilk Larnaka'da” çıktığını belirtmektedir. Ancak referans olarak gösterdiği 28 Temmuz 1920 tarihli birincinin kapağında “Tuzla – Ankebut Matbaası” yazmaktadır (Demiryürek, *Kıbrıs'ta Bir Gazete: Ankebut* 187). Bu durum Demiryürek'in diğer çalışmasında ise “Tuzla'da (Larnaka)” olarak belirtilmiştir (*Ankebut ve Milli Mücadele* 39). Kıbrıs'ta birbirine yakın bu iki yerleşim yerinin aynı yer olarak gösterilmesi, gazetenin basıldığı yerle ilgili karışıklığa sebep olmaktadır. Aynı durum, Yurtbekler'in Yüksek Lisans tezinde de mevcuttur. Yurtbekler, “8 Eylül 1920'da Larnaka'da yayınlanan Dergi” ifadesini tezinin Giriş Bölümünde (s. 3) vermesine mukabil yine hemen bu bilginin altında “Kıbrıs – Tuzla'da Ankebut Matbaası” tespitinde bulunur.

İşin doğrusu şu şekildedir: Gazete ilkin Tuzla'da Ankebut Matbaasında basılmıştır. 45. sayıdan itibaren basım yeri “Larnaka Ankebut Matbaası” şeklinde değişmiştir. Gazete bu değişikliği, “10 Temmuz 1921 pazar

günü matbaanın İskele’de Zuhuri Camii kurbunda Evkaf’ın 3 numaralı mağazasına” taşındığı şeklinde duyurur (s. 2).

Ankebut, kendisini bir “gazete – ceride” olarak tanımlasa da onun 1 – 39 ve 67 – 129 sayılarında haftalık edebi bir mecmua niteliğinde çıktığı diğer sayılarında ise gazete vasfına dönüştüğü görülür.

Son olarak, *Ankebut*’la ilgili dikkat çekeceğimiz bir husus da Derviş Ali Remmal ve Mehmet Fikri ikilisinin *Ankebut*’un yayın hayatını sonlandırdıktan sonra Lefkoşa’da çıkan *Hakikat* gazetesinde görülmesiyle ilgilidir. Bu tespit, birçok çalışmada *Hakikat*’in *Ankebut*’un devamı olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Ahmet Üngüder, “*Ankebut*’un devamı olan *Hakikat*” ifadesinden sonra “Mehmet Fikri, 3 Ocak 1935 tarihli *Haber* (1934-1936) gazetesindeki makalesinde Yağmur soyadını kullanmaya başlar (s. 773)” demektedir. Oysa *Hakikat*, 1919’da çıkan bir gazetedir (An 153; Fedai ve An 73). Buradaki “Yağmur” ifadesi Mehmet Fikri’nin resmi olarak aldığı bir soyad olamaz. Çünkü Kıbrıslı Türkler, 19 Nisan 1974’de çıkan soyadı kanunu ile resmi olarak soyadı almışlardır. Ancak Kıbrıslı Türklerin birçoğu Türkiye’deki 1934 Soyadı Kanununa istinaden gönüllü olarak kendilerine soyadı verdikleri görülür ki Fikri Bey’ininki de onlardan biridir (Akgün 423).

İntişari ve Şekli Bilgiler

Ankebut, Kıbrıs Milli Arşivinde beş cilt olarak dijital ortamda hizmete sunulmaktadır. Birinci cilt, “*Ankebut*’un ilavesidir” şeklinde çıkan nüshası ile başlamaktadır. 28 Temmuz 1920 tarihli bu nüsha, iki sayfadan ibarettir. İlk sayfada, “Muhterem Dindaş” başlıklı bir şiir yer almaktadır. Şiirin üçüncü bölümünde yer alan mısırada, *Ankebut*’un bir aydan beri ilave olarak altı sayı çıktığı belirtilmektedir:

*Tuzladır vatanım
Yazdığımı kendim satarım
Şimdilik ilave çıkarım
Fakat altı sayıdır bir aylığım*

Şiirde belirtilen ilave sayılar koleksiyonda yer almamaktadır. Bu şiirden hareketle, *Ankebut*’un çıkış tarihini bundan bir ay öncesine götürebiliriz. Bu durumda 28 Temmuz 1920 tarihli ilave sayısından bir ay öncesi, Haziranın başlarına denk gelmektedir.¹

¹ *Ankebut*, 27 Eylül 1922 tarihli 105. sayının 5. sayfasında gazetenin çıkış tarihini “bundan iki sene dokuz gün evvel, 18 Eylül 1920 Tuzla’da” şeklinde vermektedir. *Ankebut*’un ilavelerin dışında 1. sayısı 8 Eylül 1920’de çıktığına göre buradaki tarihte de on günlük bir hesaplama hatası vardır.

İlave olarak 31 Temmuz, 7 Ağustos, 25 Ağustos tarihlerinde üç sayı daha çıkan *Ankebut*, 8 Eylül 1920'de sıra numarası 1'den başlamak üzere toplam 138 sayı daha çıkmıştır. Son sayının çıkış tarihiyse, 21 Temmuz 1923'tür.

Gazetenin başlık klişesinde yer alan bilgiler zamanla değişikliklere uğramıştır. İlk çarşamba ve cumartesi günleri çıkan *Ankebut*, 2. sayıdan itibaren cumartesi; 81. sayıdan itibaren çarşamba; 116. sayıdan itibaren cumartesi günleri çıkar. 1. sayıdan itibaren başlık klişesinde yer alan “Kıbrıs'ta Haftalık Yegâne Edebi ve İçtimai Türk Gazetesidir” ibaresi, 48. sayıdan itibaren “Kıbrıs'ta Haftalık Türk Gazetesidir”; 83. sayıdan itibaren “Haftalık Türk Ceridesidir”; 104. sayıdan itibaren “Her Hafta Neşrolunur Edebi ve İçtimai Türk Gazetesidir” şeklinde değişirken 136-138. sayılarda bu ibare “Kıbrıs Larnaka'da Münteşir Mizah Gazetesidir” şekline dönüşür. Son üç sayının dışında, klişede değişmeyen tek ibare; “Türk”tür.

Gazetenin başlık klişe kalıbı da birkaç kez değişikliğe uğrar. Başlangıç ilave sayılarında görülen örümcek çizimi, son üç sayıda da karşımıza çıkar. Sıra numaralı ilk sayıda sayfanın üst orta kısmına büyük puntolarla “*Ankebut*” başlığı yerleştirilerek değişikliğe gidilir. Bu başlığın sağına ve soluna gazetenin künyesi ve hemen altına Hatemi'nin Farsça kasesinden alınan;

Bum nevbet mizend ber tarem-i Efrasyab
Perdedarı mikuned der kasr-ı kayser-i Ankebut
Fatih

beyti yerleştirilir. Bu beytin altındaki “Fatih” ismi, 48. sayıdan itibaren kaldırılıp yerine “İştira Peşindir” ibaresi konur. 81. sayıdan itibaren bu beyte bir daha rastlanmaz.

48. sayıdan itibaren yapılan bir değişiklik de klişe başlığın sağ tarafında alt alta yer alan “Müdür ve Sahib-i İmtiyaz Derviş Ali Remmal – Muharrir ve Mürettibi Muallim Mehmet Fikri” ifadeleri bu sefer mühür şeklinde sıralanır. Bundan sonraki bütün sayılarda yer alan bu mührün ortasında “Tesis Tarihi – 1920” bulunmaktadır. Klişedeki anlamlı değişikliklerden biri de 104. sayıda karşımıza çıkar. Gazetenin başlığı üstüne Kıbrıs Haritası yerleştirilerek Larnaka'nın bulunduğu kısma “*Ankebut*” yazılmıştır.

İlave sayılarında yer alan örümcek çizimini saymazsak gazetenin fotoğraf kullanarak baskıdan çıkması epey geç olur. 96. sayının iç kapağında yer alan “Lefke Ahali-yi Muhteremesine” başlıklı yazıda Evkaf Vekili Sadık Bey'le görüşüldüğü, *Ankebut* için destek alındığı, bundan sonra layıkıyla tertip edileceği, “mümkün mertebe resimli ve renkli” çıkacağı belirtilir. Gazete bu hedefine, 103. sayının birinci sayfasında Atatürk'ün,

dördüncü sayfasında Abdülhak Hamit Tarhan'ın resmine yer vererek ulaştır.

Ankebut, başlık klişesini küçülterek 39 – 53. sayılarında 3 sütuna 2 sayfa, 54 – 67 sayılarında sütun sayısı değişmeden dört sayfa ve 129 – 138 sayılarında dört sütuna dört sayfa olarak çıkar. Bundan önceki sayılarında ilkin dört, 81. sayıdan itibaren sekiz; 104. sayıdan itibaren 12 sayfaya ulaşan gazete, 113. sayıdan itibaren sayfa sayısını 4'e düşürür. *Ankebut*, dergi görünümündeyken şiir, deneme; gazete hüviyetindeyken (39 – 80, 129 – 135) haber ağırlıklıdır.

Başlangıçta Derviş Ali Remmal ve Mehmet Fikri ikilisi tarafından çıkartılan *Ankebut*'un 4. sayıdan 41. sayısına kadar başlık klişesinde Mehmet Fikri ismine rastlanmaz. Yaklaşık sekiz ay süren bu ayrılıkla ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Ancak, gazetenin 55. sayısına gelindiğinde her iki şahıs arasında yaşanan sıkıntının varlığı açığa çıkar. Derviş Remmal, “Münacaat” başlıklı şiirine düştüğü notta Mehmet Fikri'yi ihanetle suçlamaktadır. Bu notta, “şimdiye kadar matbaamızda muharrirlik vazifesini ifa eyleyen Fikri Efendi”nin *Ankebut*'tan ayrılarak günlük bir gazete çıkartmaya karar verdiği duyurulur (s. 1).

Normalde böylesi bir itham karşısında bir reaksiyonun olması gerekir. Fakat hiçbir şey olmamış gibi gazetenin başlık klişesinde Mehmet Fikri'nin ismi, sayfalarında şiirleri ve yazıları çıkmaya devam eder.

Bir müddet sonra 58. sayıda Osman Talat, “*Ankebut*'un Sermuharriri Fikri Bey'e” başlıklı şiiriyle Fikri Bey'e destek verdiği görülür:

*Ey Ankebut her an seni özlerim
Yalan değil bir hakikat sözlerim
Sen Kıbrıs'ın en sevimli oğlusun
Doğruluğun yılmaz ve er kulusun
Vatanperver bir şairsin, ulusun
Ey Fikri'm kalemi al yaz
Ankebut'a incileri saçıp yaz
Hainlerin hasedine bakıp yaz (s. 4)*

Bu desteğin Derviş Remmal'e rağmen *Ankebut*'ta yayınlanması ilginçtir. Gazetede bir güç paylaşımı yaşandığı açıktır. Bu sessiz savaşta saf lar yerini alırken imtiyaz müdürü de bir şekilde ikna edilmiş olmalıdır.

Ankebut için Mehmet Fikri ismi, sadece bir sermuharrir olmaktan ibaret değildir. O, gazetenin mürettibi olmasının yanı sıra matbaacılıkta özel yetenekleri olan birisidir. Derviş Remmal'in bir hakikati sahibine iade ederken kullandığı şu cümleler hem Mehmet Fikri'nin gönlünü almaya hem de onun bu özel yeteneğini takdire yöneliktir:

Gazetenin hacminin büyümesi idareimizde muharrir ve müretteplik vazifesini yapan Mehmet Fikri Bey'in bizzat imâl eylediği gayet basit, tah-tadan mamul fakat görülmeye şayân makinasına medyundur. Geçen ve bu hafta neşrelediğimiz mezkûr makine ile tab eylemiş olduğunu zikreyle-meyi sermaye-i iftihar eyleyiz (S: 40, s. 2).

Derviş Remmal'in bu tercihinin sebebini ilerleyen sayılarda buluyo-ruz. Buna göre Mehmet Fikri olmadan gazetenin ilerlemesi mümkün gö-zükmemektedir. Yazarın müretteplik görevinden bir günlüğüne ayrılması bile *Ankebut*'ta işleri aksatmaktadır. Gazetenin 65. sayısında, Mehmet Fikri Efendi'nin abone tahsilatına çıkacağı belirtilerek bir sonraki sayının gecikeceği bildirilir. Nitekim gazete, bir hafta gecikmeyle çıkmıştır. Bu esnada Lefkoşa Evkaf dairesine giden Mehmet Fikri, Limasol Azalığını henüz kazanan İrfan Bey ile görüşerek kendisiyle bir mülakat gerçekleştiri-r. Bu mülakat, aynı sayının 2. ve 3. sayfasında yer almaktadır. Dolayısıyla Derviş Remmal'in bu kadar sevilen ve özel yetenekleri olan Mehmet Fikri'den vazgeçmesi zordur.

Kıbrıs'ta Gazetecilik Zemini ve *Ankebut*:

Kıbrıs'ta Türkçe çıkan ilk gazetelerle ilgili bilgiler yetersizdir. Alek-san Sarrafyan adlı bir Ermeni tarafından Larnaka'da *Ümit* adlı bir Türkçe gazetenin 1879 – 1880 arasında çıktığı belirtilir (Sonyel 16-17). Ancak bahsedilen gazete elimizde değildir. *Cyprus Blue Book*'un 1889-1890 ta-rihli cildinde Kıbrıs'ta yayınlanan İngilizce ve Rumca gazetelerin adı ve-rilirken bunların arasında *Saadet* adlı Türkçe bir gazetenin ismi de zikredilir (Ünlü 16). Bugün elimizde *Saadet*'e dair de hiçbir nüsha bulun-mamaktadır.

Kıbrıs basının doğmasında Osmanlı Kırathanesinin rolü büyüktür. Kırathaneyi toplanma merkezi yapan Türkler, Rum gazetelerinin iftira ve iddialarını çürütmeye yönelik bir gazete çıkartmaya karar verirler. 25 Ara-lık 1891'de *Zaman* gazetesi haftalık olarak çıkar. Bu gazete, koleksiyonu mevcut ilk Türkçe gazetedir (Mert 63).

Bir müddet sonra *Zaman* gazetesinden ayrılanlar 22 Ağustos 1892'de *Yeni Zaman* gazetesi etrafında bir araya gelirler (Ünlü 22). *Yeni Zaman*, 6 Mart 1893'ten itibaren bu sefer *Kıbrıs Gazetesi* olarak çıkar (1893-1898). İlk mizah gazetesi olan *Kokonoz*'un (1896-1897) ardından *Akbaba*'yı (1897-1898) Ahmet Tevfik Efendi çıkarır. 1899-1900 arasında Hocazade Osman Enveri Efendi tarafından *Feryat*; 1900-1910 arasında Ahmet Tevfik Efendi tarafından *Mirat-ı Zaman*; 1906-1912 arasında Hacı Mehmet Arif Efendi tarafından *Sünühat*; 1907-1909 arasında Dr. Hafız Ce-mal tarafından *İslam*, 1911-1913 arasında Şevket Bey tarafından *Vatan*:

1912-1914 arasında Mehmet Münür Bey tarafından *Seyf* adlı gazeteler çıkar (İrvan 5). Birinci Cihan Harbinden sonra Ahmet Raşit tarafından *Doğruyol* (1919-1923); Mehmet Remzi Okan tarafından *Söz* (1919-42) çıkar (Karakartal 4).

Cyprus Blue Book'un 1922 tarihli cildinde adada yayınlanan gazeteler ve baskı sayıları verilirken *Ankebut*'un 310 baskı yaptığı yazmaktadır. Burada verilen baskı sayıları tartışmalıdır. *Cyprus Blue Book*'un 1919-20 tarihli cildinde baskı sayısı 1200'lere ulaşmış olan *Söz* gazetesine ve 1922 tarihli cildinde 1000 adet basan *Hakikat*'e yer verilmemesi tuhaf karşılanır. (Ünlü 1981: 54)

Dönemin koşulları altında *Ankebut*'un 310 baskı yapması, azımsanacak bir rakam değildir. Gerek ada nüfusu içerisinde Türk okuyucu kitlelerinin darlığı, gerekse çeşitlilik olarak Türk gazetelerindeki artan sayısı dikkate alındığında bu rakam makul sayılmalıdır. Ancak, gazetenin abone artışının önünde bazı yerel engellerin olduğu da gözden kaçmamaktadır.

Ankebut'un 53. sayısında gazetenin Tuzla'dan İskele'ye taşınmasının ahali arasında dedikodulara sebep olduğu ve birilerinin *Ankebut* aleyhine çalıştığı belirtilmektedir (s. 1). Bu durum, Lefkoşa Lisesinden Muzaffer Sadık isimli şahıs gazeteye yeni aboneler kazandırmak için çıktığı ada sathından döndüğünde de belirtilir. “Muhterem Ahalimize” başlıklı yazıda “bu memlekette Türk mevcudiyetinin birkaç kişinin inisiyatifine bırakılamayacağı” (S: 94, s. 5-7) ifade edilirken Kıbrıs basını ve siyasi tarihi açısından önemli bir çatışmanın varlığı da açığa çıkar. *Ankebut*, Remzi Okan'ın *Söz* gazetesiyile ve Mehmet İhsan Uzman'ın mizah gazetesi *Davul*'la çatışmaktadır.

Ankebut cephesinde çatışmanın sebebi olarak Evkaf'ın Larnaka Azalığına seçilen İrfan Bey'in *Söz* gazetesi tarafından benimsenmemesi olarak gösterilir. “Sözümüz Söz” başlıklı yazıda İrfan Bey'e karşı geliştirilen tutum, “gayr-i mantiki” bulunurken *Söz* gazetesinin adadaki ticari işlerin “yalnız İrfan Bey ve birkaç kişinin elinde bulunduğunu” yazması ve “her hafta bu yanlış fikirlerle halkı” zehirlemesi eleştirilir. Gazete, “*Ankebut* ile *Söz*'ün mücadelelerinin hangisinin millet ve memlekete hadim” olduğunu halkın takdirine bırakarak bu hususta *Söz* ile *Davul*'un birlikte hareket ettiklerini duyurur. Yine aynı sayıda “Hücre-i *Ankebut*” imzasıyla “*Davul* Kardeşe İlk Havamız” başlıklı şiirde bu birlikteliğe işaret edilir:

Davulculukta maharetleri var beylerdir
Magosa Kalesini Himalaya görenlerdir
Ankebut'un dört el ile peşine düşenlerdir (s. 8)

Aynı sayıda “Serbest Manzum” başlığı altında *Davul* gazetesine yönelik tehdit içerikli bir şiir de yer almıştır:

*Ey Davul sözümüz yoktur size
Belanızı bulursunuz ilişmeyin bize* (s. 9)

Söz gazetesi ile olan bir başka çatışma ise 96. sayıda “İrfan Bey’in çalışmalarını ağzına sakız etme” şeklinde karşımıza çıkar (1,2).

Ankebut’ta bundan önce, “Sözümüz Sözdür” başlığı altında üç şiir daha yayınlanmıştır (S: 91, s. 1, S: 92, s. 1, S: 93, s. 3,4). Bu şiirlerde İrfan Bey’in adada yürüttüğü çalışmalara destek verilmektedir. Ancak buradaki “Sözümüz Söz” ifadesi, sonradan açığa çıkan çatışmayla birlikte değerlendirildiğinde, *Söz* gazetesine yönelik olduğu anlaşılır.

Tarihsel Zeminde *Ankebut*:

1877-78 Osmanlı – Rus savaşının akabinde gelişen Rus tehdidine karşılık 4 Haziran 1878’de İngiltere ile yapılan Niyet Anlaşması çerçevesinde Kıbrıs İngilizlere devredilir. 22 Temmuz 1878’de İngiliz Yüksek Komiseri olarak Kıbrıs’ta göreve başlayan Sir Garnet Walseyey’in yaptığı konuşma, Kıbrıs Türkleri açısından tehdit içeriklidir. Garnet, Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakını öngörmektedir.

Türklerin en büyük endişesi, Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanmasıdır. Emekliye ayrılan Türklerin yerine Rumların atanması, Türklerin Anadolu’ya göçe zorlanması, Yunan uyrukluların adaya yerleştirilmesi, ekonomik dengeleri Rumlar lehine değiştirirken nüfus dengesini de bozmuştur.

Bütün bu gelişmeler karşısında Kıbrıslı Türkler basın yoluyla tepkilerini ortaya koyarlar. Özellikle 1900 – 1914 yılları arasında adanın Yunanistan’a ilthakını engellemek için mitingler tertip edilmiştir.

Osmanlı’nın 1912 Balkan Savaşlarının ardından gitgide nüfuz kaybetmesi adadaki Rumların ilthak konusunda cesaretini artırmıştır. 1914’de başlayan I. Cihan Harbi, Kıbrıslı Türkler açısından tam bir kâbustur. Bu dönemde Türk basınının bir faaliyeti görülmez. Ada Türklerinin özellikle Birinci Dünya Savaşı bitiminde, seslerini dünyaya duyurmaları bir ihtiyaç hâline gelir. Bu ortamda Kıbrıs Müftüsü Ziya Efendi ile Remzi Okan’ın önderliğinde 10 Aralık 1918 günü Lefkoşa’da bir Meclis-i Milli toplanır. Bu toplantının ardından birçok gazete ve dergi çıkar (Ünlü 1881: 54).

18 Ocak 1919’da İngiliz Başbakanı David Lloyd George (1863-1945), Kıbrıs’ın Yunanistan’a bırakılacağını açıklar. Ancak bu durum, Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos’un (1864-1936), Anadolu’daki başarısına bağlıdır.

23 Nisan 1920’de Mustafa Kemal Başkanlığında kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Sevr Anlaşmasını kabul etmediğini açıklayınca Kıbrıs’ın statüsünde de yeni dengeler oluşur. (Savrun 17) İşte tam bu sürecin ardından çıkan *Ankebut* gazetesinin devreye girmesi, tesadüfi değildir. Adanın Yunanistan’a iltihakını engelleme çabaları onun en başta gelen vasfıdır.

İltihak Teşebbüsleri Karşısında *Ankebut*:

Ankebut’un 8 Eylül 1920 tarihli 1. sayısında çıkan küçük bir haber, Kıbrıs’ın Yunanistan’a iltihak edileceğine dairdir. *Elefteriya*’dan alıntılanan habere göre Dava Vekili Kirpos Paskal, Venizelos’la görüşmüş ve “Kıbrıs bizdedir” diyerek durumun kendilerinden yana olduğunu bildirmiştir (s. 1). Ancak durumun hiç de öyle olmadığı kısa sürede anlaşılacaktır. *Ankebut*’un 25 Eylül 1920 tarihli 3. sayısında yine *Elefteriya*’dan alınan habere göre “İngiliz Mebusu Mister Ofkoner, Kıbrıs mebuslarının söylediğinin aksine İngiltere Hükümetinin henüz Kıbrıs meselesiyle iştiğal” etmediğini açıklar (s. 3).

Gazetenin bir sonraki sayısında Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı konusunda çalışan Rum mebuslarının adları verilmektedir:

Avrupa’da Kıbrıs’ın ilhakı uğrunda uzun zamandan beri uğraşmakta olan Kıbrıs Heyet-i Merhusasından İskele Belediye Reisi ve Kavanin Azası Doktor ve Fabrikatör Kiryos Zantos ile Limasollu Avukat Lanidis son posta ile cezireye avdet eylemiştir (S: 4, s. 4).

Bu küçük haber, Kıbrıs Türkleri açısından son derece uyarıcı niteliktedir. Özellikle İskele ve Limasol’un önde gelen Rumların Avrupa’da yürüttüğü lobi çalışmalarına dikkat çekilir. Bu dikkat, bir neticeye ulaşmış olmalı ki, gazetenin bir sonraki sayısında iltihak meselesiyle ilgili Türklerin tepkisini ortaya koyan küçük bir haber dikkat çeker:

Kıbrıs Heyet-i mahsusasından Kipriyos Landidis’in Kıbrıs meselesi hakkında tamamıyla sükût-ı ihtiyar eylemesi, Zantov ise Ey Lazoros Kiliyesi’nde irad-ı nutk edip Kıbrıs’tan katiyen bahseylememesi muahharen *Elefteriya* idaresinden tahriren sorulan suallere de cevap vermekten imtina eylemesi keyfiyeti, Rumlarda bıraktığı azim tesir nispetinde Türklerin de endişe ve merakını mucip olmuştu. Lefkoşa Mebusu muhterem İrfan Bey’in 1 Teşrin-i Evvel tarihiyle vaki olan neşriyatı Türklerin endişesini izale edeceği gibi, meselede ne dereceye kadar alakadar bulunduğumuzu Rumlara da anlatmıştır (S: 5, s. 3,4).

Gazetenin 9. sayısında, adadaki iltihak meselesinin Rumlar aleyhine geliştiğine dair ipuçları da verilir. “Kıbrıs Hakkında” başlıklı yazıda Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanacağına dair 10 – 11 Teşrin-i Evvel tarihinde *Elefteriya* gazetesinde çıkan şayialara istinaden;

Kıbrıs bizim için büyük istifade temin etmez fakat Yunanistan’a da verilmeyecektir... Yunan son zamanlarda kâfi miktarda adalar aldığı için Kıbrıs’ın da verilmesi icap etmez (s. 2).

denilmektedir. Haberlerin devamında, Lefkoşa Mebusu İrfan Bey’in etkisine de işaret edilir:

Londra’da bulunan Kıbrıs Rum mebusları tarafından gönderilen telgrafları muntazaman derc eyliyorduk. 26 Teşrin-i Evvel tarihli telgrafa nazaran Kıbrıs’ın Yunan’a verilmeyeceğine dair mebuslara kati cevap itâ edildi. Geçenlerde Lefkoşa mebusu muhterem İrfan Bey’in neşreylediği beyannamenin derece-i ehemmiyet ve kıymeti artık inkâr edilemez ya! Bedbinlerin kulakları çınlasın.

Bu haberlerin arasında Yunan Kralı Alexander’ın vefat ettiği ve küçük kardeşi Pavlos’un tahta geçtiği, yakında Yunanistan’da milletvekilliği seçimlerinin yapılacağı bilgisi de bulunmaktadır. Yunanistan’daki seçimleri yakından takip eden gazete, seçim sonuçlarının Venizelos’un aleyhinde olacağı tahmin etmiş olmalı ki, bir sonraki sayıda Kıbrıs’ın Yunanlılara verileceği dedikodularını alaya alır (s. 2). Nitekim Yunanistan’da yapılan seçim sonuçları değerlendirilirken Kıbrıs’ın iltihak projesinin rafa kalktığı sonucuna varılır (S: 14, s. 2). Bu durum yine aynı sayıda “Şuun-ı Muhtelif” başlıklı yazı ile seçimleri kaybeden Venizelos’un iltihak çabalarının sürdürülmesi için Gunaris’e ricada bulunduğu aldığı cevap; “geçmişe mazi denir” şeklindeki alaycı cevabında görülmektedir (s. 3).² Bu alaycı tutumun gerekçesi, bir sonraki haber okunduğunda anlaşılmaktadır. İngiliz Avam Kamarasında “Kıbrıs’ın yeniden iltihakına dair sualler varid” olduğunda Miralay Ameri “cezirede ekalliyette bulunan Türkleri nazardan dûr tutmamalıyız. Türkler ilhak aleyhinde müteaddit defalar protesto yaptılar” diyerek Venizelos’tan sonra adada İngilizlerin ilgisinin Türklerden yana esmeye başladığı belirtilmektedir.

Değişen bu siyasi durum karşısında Rumların tutumu da ortaya konur. “Kıbrıs Rum Muallimin Cemiyeti Kıbrıs’ın Yunanistan’a verilmemesini heyet-i milliyelerince tecavüz diye telaki” eder (s. 4). Haberin devamında; “Büyük Britanya’nın bu meselede haksız olarak takip ettiği

² Dimitrios Gunaris, 1917-20 Yunanistan Askeri İşler Bakanıdır. 25 Şb – 10 Ağ 1915 ve 26 Mt 1921 – 3 My 1922 arasında Yunanistan başbakanlığı yapmıştır. Halk Partisinin lideri ve Venizelos’un rakibidir.

politikalarını protesto ederek vali vesatıyla keyfiyet-i müstemlikata iblağ etmiştir” denilmektedir.

Ankebut, iltihak girişimleri karşısında diğer Türk gazetelerinin tutumlarını da eleştirir. “Kıbrıs Meselesi” başlığı altında; “şimdiye kadar gazetelerimiz cezirenin Yunan’a ilhakı meselesini defaatle sütunlarına derç” ettiklerini “hiçbirinin ilaç olmadığı”nı, “Avrupa’ya murahhas göndermeyi teklif” etmelerine rağmen kabul edilmediğini belirtir:

İstedik ki Avrupa’ya murahhas gönderelim. Fakat bize fırka-ı münhezime efradı diye bakıldı. Muvaffak olamadık... Dünyanın her tarafından gelen insan akıntısının cihet-i cereyanına tabi olmak istedik. Eseri zahir, keyfiyeti meçhul olan hastalığımız mani teşkil etti... Mevcudiyetimize talluk eden malumatımızı, ziraata, ticarete, sanata ait vukuf, tecrübe ve mesaimizi niyet-i hayr ile kullanarak katiyen rakiplerimize karşı izhar-ı meskenet etmemeliyiz (S: 28, s. 1).

Makalede Amerika’ya ve Avrupa’ya seyahat etmeyi, ticari ilişkiler kurup zenginleşmeyi ve yurt dışında bir lobi oluşturmayı önermektedir ki, bu öneriler, *Ankebut*’un Kıbrıs meselesinde ne derece bilinçli bir yol izlendiğinin göstergesi durumundadır.

İzmir’in Yunan işgalinden kurtuluşu, yeni dönemin başlangıcı olmuştur. Gazete, iltihak girişimlerinin sonuçsuz kaldığını okuyucusuna duyurur: “İzmir’in sukûtu ile Vali Hazretleri Evkaf Murahhası İrfan Bey’i tebrik” ettiği; “Lefkoşa’da umum Türkler tarafından şenlik icra edileceği”; “Kral Kostî”nin (Konstantin) fotoğrafı altına “vaziyetin vahametinden firara” hazırlandığı haberleri verilir (S: 103, s. 6,8).

Başlangıçtan beri Kıbrıs’ın Yunanistan’a iltihakını amaçlayan İngiliz Başbakanı David Llyod George 19 Ekim 1922’de iktidarını kaybeder. Gazete, 105. sayıda (27 Eylül 1922), Llyod George’un fotoğrafının altına Talat Osman’ın “Kral Konstantin’in Lisanından Llyod George’a” başlıklı bir şiirini koyarak iltihak meselesinin artık bittiği duyurur. Şiirde Konstantin; “Ey Llyod George, sen beni attın bu dam-ı mihnete” şeklinde suçlanmaktadır (s. 4).

Milli Mücadele Taraftarlığı:

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Sevr (Sévres) Anlaşmasını kabul etmemesi İngiltere’nin ilhak girişimlerini boşa çıkartırken adanın Yunanistan’a iltihak meselesini de çıkmaza sokmuştur. Yunanistan’ın İngiltere’nin beklentilerini karşılayacak durumda olmaması, Venizelos’un seçimlerinden yenik çıkması, Kıbrıs’ı daha en başından Yunanistan’a bağlayacağını vadeden İngiliz Başbakanı David Llyod George’un siyasi olarak güç kaybetmesi bu çıkmazların başlıca sebeplerindedir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Anadolu'da git gide nüfuz kazanması Kıbrıs Türklerini de cesaretlendirmektedir. Ancak işin sonunun nereye varacağı, henüz belli değildir.

Biz bu tereddüdü dönemin birçok gazete ve dergisinde görmekteyiz. 1920'de çıkan *Yarın* mecmuasının, 14 Eylül 1922 tarihli sayısını Milli Mücadeleye ayırması Anadolu'da gelişen olayların paralelinde olmuştur. Bu sayıda başta Atatürk olmak üzere Kurtuluş Savaşı'nın komutanlarının resimleri basılır (Yıldız 16). *Ankebut*'taki durum da *Yarın* mecmuasından farklı değildir. Gazetenin 103. sayısındaki ilk fotoğraf çizimi Atatürk'e aittir.

Ankebut'un Anadolu'da verilen Kurtuluş Mücadelesiyle ilgili ilk tanımlaması dikkat çekicidir. "Harici Haberler" verilirken Kuva-yı Milliye-cilerin adı "Kemaliler" olarak adlandırılmaktadır:

Varid olan Yunan haberlerine nazaran Kemaliler İzmir cephesinde Yunanlılar üzerine hücum etmekte berdevamdır. Akhisar civarında müsademe oluyor (S: 19, s. 3).

Aynı tanımlama, ilerleyen sayılarda da karşımıza çıkmaktadır (S: 53, s. 2).

Milli Mücadele'nin kesin zafere ulaşması, Kıbrıs Türklüğü için son derece hayati bir durumdur. Bu durum, Kurtuluş Savaşının bir neticeye ulaşmasıyla birlikte gazetenin de daha cesur hareket etmesine neden olur.

Gazete, 83. sayıda yayımladığı Türk Bayrağının altına İstiklâl Marşı'ndan bir bölümü; 89. sayıda "Turan" başlıklı bir şiiri; 104. sayıdan itibaren Kıbrıs haritasını başlık klişesine taşır. Gerek Demiryürek'in gerekse Yurtbekler'in çalışmaları, *Ankebut*'un son otuz sayısını kapsamadığı için Milli Mücadele ile ilgili bu sayılarda tespit ettiğimiz bazı yazıları belirtmekte yarar vardır:

Gazetenin 110 sayısında İzmir'in Yunanlılar tarafından yakıldığının resmi (s. 3); 112. sayıda "Llyod George"nin hayatı (s. 3); 119. sayıda "Kemal Paşa Hazretlerinin İstikbale Ait Düşünceleri" (s. 2,3); 129 sayıda Mehmet Fikri'nin "Sulh" (s. 1) ve 130 sayıda "Ceziremizde Seviye-i İrfan Nasıl Yükselir" (s. 1) başlıklı yazıları; 135. sayıda "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Gazi Mustafa Kemal" imzalı bildirisi yayımlanmıştır (s. 1).

Milli Kimlik Hassasiyeti:

İngiliz idaresinin Kıbrıs Türklerine uyguladığı sömürge siyasetinin başında Türk yerine Müslüman tanımlaması gelmektedir. *Ankebut*'un baş-

lık klişesinde yer alan “Türk Gazetesidir” ibaresi bu açıdan önemlidir. Gazete, İngiliz sömürge yönetiminin ada Türklüğüne karşı yürüttüğü kimlik-sizleştirme politikasına en başında tepki verir.

Bu tepki, iç sayfalarda Türklük kavramı, tarihsel soy kökenine dayandırılarak da verilir. Gazetenin 4. sayısında yer alan “Kimlerdeniz” başlıklı yazı, bu bilincin özeti niteliğindedir:

Cihanın dilsiz devirlerinde, hünersiz zamanlarında, Asya'nın kucaklığında, yoksul topraklarda medeniyetler kuran, zümrüt bakışlı, sırtlarında, asar-ı edebiye ve sanaiyenin asl ü esasını vücuda getirip de tarihin kurun-ı evvelinde, muhteşem mevkiler ihraz eden kağanların, beylerin, işte o kahramanların yavrularındanız. Öyleyse adımız şanlı, namımız evvelidir... Arap'ı baştanbaşa çiğneyen... Cengiz ve Timurların, medeniyete aslını öğreten Hülâguların... demiri icat eden, örsünü kurup, kuvvetini kullanarak dağları parçalayan ve böylelikle selamet yollarını açan... Moğolların soyundanız (s. 2-3).

Bu köklü tarih şuuru, Kıbrıs Türklüğünün Osmanlıyla olan bağlantısıyla da vurgulanır. Gazete, bu amaç doğrultusunda Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'un fethinden hemen sonra Hatemi'nin Farsça kasidesinden okuduğu bir beytini başlık klişesine taşımıştır. Bu taşıma eyleminin tarihsel vurgudan da öte bir şey olduğu açıktır.

Beyitle ilgili olarak Mehmet Akarca, “kendisini dev aynasında görenlerin akibeti” şeklinde yorumlayarak tercümesini; “sarayda artık, örümcek perdecî olmuş, şişinen Kral Efrasiyâb'ın kubbesinde baykuş nöbet tutmaya başlamış” şeklinde yapar (http://www.takvim.com.tr/Yazarlar/mehmet_akarca/2011/09/11/her-cz-b-ziddes-kim-est ErişimTarihi: 27.02.2022). Başlık klişesine alınan beyti, tercümeden hareketle değerlendirdiğimizde Kıbrıs'ı ele geçiren İngilizlere ve zafer sarhoşluğu yaşayan Rumlara sürekli bir hatırlatmada bulunulmak istendiğini söyleyebiliriz.

Gazete, Kıbrıs Türk'ünün Müslüman kimliğiyle de ilgilidir. Bu ilgi, daha ilk başta, “Ankebut” başlığıyla ortaya konmuştur. Ankebut kelimesi Kuran'da geçen bir surenin adıdır. Diğer yandan İslami menkıbelerde Hz. Muhammed'in kendisini öldürmeye gelenlerden gizlendiği bir mağaranın önünü bir örümceğin ördüğü ağ vasıtasıyla kurtulduğu anlatılır. Böylesi mucizevi bir kurtuluş, Kıbrıs Türklüğünün de ümit kaynağıdır.

Gazetede Müslümanlık vurgusu, başlık klişesiyle sınırlı değildir. *Ankebut*'un 1. sayısının ilk yazısı “Kıbrıs İslam Âlemine” başlığını taşır. Doğrudan İslam Âlemine hitap edilen yazıda olumsuzluklar karşısında sessiz kalan İslam dünyasından şikâyet vardır:

Uyu! Herkes dağları kemirdiği, yıldızları çevirdiği, etrafı medeniyet ışıklarıyla ziyalaştırdığı bir vakitte sen yine bu hal-i beyhudedede dumura uğramış, cisimler gibi daimi ve müebbet uyu.

Gazetenin dini konularla ilgili diğer yazılarını şu şekilde toplu olarak verebiliriz: “Ticarette Kesalet-i Müeddi-yi İzmihlâldir” başlıklı yazıda sıkıntıların “dinimizin edebini öğrenmediğimizden geldiği” (S: 30, s. 1); “Papaz Mektebi”yle rekabet edebilmek için “adamızda başı sarıklıların çoğalmasına memleketin büyük ihtiyacı” olduğu (S: 54, s. 1); “İslam’ın Teavün ve Tenasür-ı Umumi Kaidesi (S: 76, s. 1) ve Mücadele-i Milliyemiz” başlığı altında İslami çerçevede mücadelenin değerlendirilmesi (S: 96, s. 3-5) yapılır. “Müslümanlar Hazret-i İsa’yı Nasıl Tanırlar” (83, s. 2-6), “Mevlit Peygamberi” (S: 11, s. 1) yazılarının yanı sıra imzasız olarak “Din Nedir” (S: 12, s. 2); “Ezan” (S: 23, s. 3); Mehmet Fikri’nin “Kuran” (S: 56, s. 1); Muallim Cudi’nin “Kuran-ı Kerim ve Muhammed Aleyhisselam” başlıklı şiirleri de bulunur.

Gazetenin 104 – 119 sayıları arasında iki tefrika yazısının konusu da dinidir. Üç yıldız imzasıyla “Kam Dini” ve F. E(lif). H(1) imzasıyla “Batıniler” başlıklı on üç sayılık tefrikaların gazetenin kapanışa yakın bir dönemde yayınlanması, sayfa sayısı artan gazetenin yazı bulmakta sıkıntıya düştüğünün göstergesi gibidir.

Türkler için Kıbrıs’ta hayatın zor olduğu bir dönemde, yeni çıkmış ve hayat bulmaya çalışan bir gazetenin “Nasıl Çocuğum” başlıklı şiirinde Türk çocuğuna verilen öğütler, *Ankebut*’u çıkartan şahısların hem cesaretini hem de ortaya koydukları kimlik formunu bir bütün hâlinde ifade etmesi yönüyle dikkate değerdir. Bu açıdan şiirin bir bölümünü aşağıya almak uygun olacaktır:

*Ben bir çocuğum vatanım için oldum
Yüce İslam’ın hisleriyle doldum...
Türk ve Müslüman sadık kardeş olsun
Karşılarında her Hristiyan solsun
Ben bir çocuğum Karahan’dır neslim
Ah, öğ almadan ruhum gitme teslim
Sakın a Yavuz gücenmesin bana
Sonra bakamam yanık yanık ana
Ben bir çocuğum Türklük ile memlu
Ahtım yerine gelirse ne mutlu (S: 3, s. 4)*

Ticari Öncülük:

Gazete, çıkış gayesini kaleme aldığı “Nasıl Temel Kurduk” başlıklı yazıda, Türk ve Müslüman kimliğinin korumasına yönelik telkinler yanı sıra ticari olarak güçlenilmesi gerektiğine yönelik hedefler de ortaya koyar:

Dünyada çıkan icatlardan, gökyüzünde yapılan keşiflerden, insanların alış veriş kazançlarından, sanat ve ticarete yaptıkları terakkilerden, Kıbrıs’ımızda zuhura gelen her türlü vukuattan, cezirede çıkan mahsullerimizin hangi memleketlere kadar sevk olunduğunu ve bu yüzden Rumların kazandıkları paralardan, kezalik vapurla cezireye ne gibi eşyalar geldiğini ve nereden getirildiğini ve çarşı faizleri hakkında güzel malumatlar vereceğini kati söz verir (S: 1, s. 2,3).

Bir gazetenin ya da derginin çıkışı esnasında ortaya koyduğu beyanamesi, bir bütün içerisinde değerlendirilmek zorundadır. Bu açıdan *Ankebut*’un ortaya koyduğu beyanname, ilerleyen süreçte hedeflenenin ne kadarını gerçekleştirdiğinin sorgulanmasına imkân tanıyacaktır. Gazetenin başlangıçta koyduğu ilkelerin başında, Türk insanını ticarete teşvik etmektedir. Bu gaye ile dünyadaki ticari gelişmeleri okuyucusuna duyuran gazete, adadaki üretim kaynaklarının verimli ve kârlı bir şekilde nasıl değerlendirileceğini de okuyucusuyla paylaşır. Gazetenin “Şuun-ı Muhtelif” başlıklı sayfalarında dünya piyasalarında üretilen malların değeri, güncel fiyatlamalar, adada hangi malın ne kadar üretildiği gibi bilgiler bulunmaktadır.

Kıbrıs Türk’ünün iktisadi hayat içerisinde zenginleşmesi; ticaretle meşgul olunması; “Fakirliğin ve sefaletin Türk’e yakışmadığı” gibi fikirler her fırsatta dile getirilir (S: 13, s. 2). Bu amaca yönelik olarak ticari hayatın incelikleri “halkın ve muhitin ihtiyaç hissetmediği işe teşebbüs etme” gibi öğütlerle verilirken piyasa ürün fiyatlamaları ve önemli ihaleler duyurulur (S: 18, s. 3). Gazetenin 6. sayısında yer alan şu ifadeler, ortaya konulan hedefin gerekçesi durumundadır:

Biz öyle bir milletiz ki, ticarete küskün ve sanata tenezzül etmeyiz. Birkaç kuruştan ibaret olan maaşımızın boyunduruğu altında sefalet ve meskenete uzanmış rahat ve tembel bir hayat geçirmeğe alışmışız. Biz fakir ve çıplak bir milletiz. Sanatkâr ve tacirsiz bir milletin parası olmadığı gibi maarifi değil hayatı bile görünemez (s. 2).

Bütün bu öneriler, *Ankebut*’un kimlik hassasiyeti ile bir araya getirildiğinde, Gökalp’in “Türkleşmek – İslamlaşmak – Muasırlaşmak” düsturu ile benzer özellikler arz eder.

“Daire-i Hayatımızdan Bir Neşide” (S: 20, s. 1,2) başlıklı yazıda 1878’den bu yana bozulan düzenin gerekçesi, ticari bilgi eksikliğine dayandırılır. Gazetenin birçok sayısında karşımıza çıkan “Köylü Ağzından” başlıklı şiirler, bu eksikliklerin hicvedilmesine yöneliktir. “Çocuk Beşikte – Valide Tegannide” (S: 16, s. 2) başlıklı şiirde, beşikteki çocuğuna memuriyeti öneren anne hatalı bulunurken yine aynı sayıda “Banka” (s. 4) başlıklı şiirle çocukların teşvik edilmesi gereken mesleklerden biri önerilir.

Mehmet Fikri'nin “Bir Sanat ki” (S: 39, s. 2) başlıklı şiirinde önerilen mesleklerden bir diğeri de demircilik zanaatıdır.

Gazetede, bu minvalde yazılmış onlarca şiir ve yazının yanı sıra “Petrol ve Siyasetteki Tesiri” (S: 74,75, s. 1) gibi bir makalenin bulunması, *Ankebut*'un hem yayın ilkelerine hem de dünyayı okuma becerisine bir örnektir.

Edebî Faaliyet:

Ankebut'un mizah gazetesi olarak çıkan son üç sayısı hariç bütün sayılarının başlık klişesinde “Edebî” ibaresi bulunmaktadır. Ancak birçok sayıda edebî yazılara rastlamak mümkün olmaz. Özellikle bu durum, gazete hüviyetinde çıkan 32 – 80 ve 129 – 135 sayılarında kendini hissettirir. Bunun böyle olmasında, Anadolu'da cereyan eden kurtuluş mücadelesine, adada ve dünyada cereyan eden olaylara yer verilmesinin etkisi vardır. Bununla birlikte 129 – 135 sayılarda Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasının verdiği heyecana bağlı olarak birkaç şiir yayınlanır. Bunlar; Cihanlı Celal Sahir'in “Af Bekleyen Türk Katillerine” hitaben “Sizi Nasıl Affedelim” (S: 132, s. 2); Mehmet Fikri'nin Yunanlılara “Ben tarihten pek yaşlıyım sen de bil” şeklinde hatırlattığı “Türk Yavrusunun İlanı” (S: 133, s. 2); Şaşkın imzalı “Kaçmıştı yine geldi” tarzında mizahi içerikli “Sulh Yanaştı” (S: 136, s. 3) başlıklı şiirlerdir.

Ankebut'un diğer sayıları ise dergi formunda olup, hemen her sayıda birkaç şiire ve deneme yazısına rastlanır. Bunun böyle olmasında gazetenin imtiyaz sahibi Derviş Remmal'in ve sermuharriri Mehmet Fikri'nin şair olmasının etkisi vardır. Başlangıçtaki sayıları, kimi zaman Derviş Remmal tek başına, kimi zaman da Mehmet Fikri ile birlikte çıkartmışlardır. Gazete çıkarken, her iki şahsın birlikte kaleme aldığı anlaşılın “Nasıl Temel Kurduk” başlıklı yazı ile dil ve edebiyat anlayışları da ortaya konur:

Söylediğimiz meseleler için birbirimize emniyet verdikten sonra her şeyin hakikatini halkımıza haber verip anlatmak için ve sade Türkçe kullanmak şartıyla bir gazete basmaya karar verdik. Ve ismini *Ankebut* çıkardık... *Ankebut* müşterisi olduğunuzu temin ettikten sonra mini mini yavrucuklarınızın fikirlerini açacak, onların taassub-ı milliye hislerini uyandıracak kısa ve sade Türkçe olmak üzere makaleler ve şiirler yazacaktır. Bilhassa para kazanmak ve zengin olup rahat yaşamak için en birinci sermaye olan ticaret yollarını size açık bir lisanla tarif edecektir. Her sene Rum mekteplerinden çıkan bu kadar Rum gençlerinin hangi yollara saptıklarını ve az bir vakit içinde ne için büyük büyük tüccar ve sanat sahipleri olduklarını hikmetini size birer birer anlatacaktır (S: 1, s. 2).

Beyannameye ortaya konulan “sade Türkçe olmak üzere makaleler ve şiirler yazacaktır” anlayışının Muallim Fikri’ye; ticari hedeflerle ilgili ifadelerin Derviş Ali Remmal’e ait olduğunu söyleyebiliriz.

Gazetede “Ankebut” imzasıyla çıkan yazıların ve şiirlerin tamamının da Derviş Ali Remmal’e ait olduğunu söyleyebiliriz. Bu imzayla çıkan kalem mahsullerinde ticari meselelerin ön plana çıkması, dini hassasiyetlerin vurgulanması ve özellikle kadın meselesinde tutucu özellikler göstermesi, bir bütünlük arz etmektedir. Ayrıca Mehmet Fikri’nin gazetede olmadığı dönemlerde de Ankebut imzalı yazıların devam etmesi bu yazıların Derviş Remmal’le ait olduğunun kanıtı durumundadır.

Bu yazılardan özellikle kadınlarla ilgili ifadeler, dönemin mutaassıp yaklaşımlarına benzer: “Modaperestlik” (S: 21, s. 1) başlığı altında İslamiyet’e zarar veren amillerden birinin kadınların modaya düşkünlüğü gösterilir. “Daha Neler Göreceğiz” (S: 35, s. 1) başlığı altında “genç kadınlar dinç ve gayyur yavrular yetiştirecekmiş...” tarzı alaycı bir tutum sergilenir.

Ankebut imzalı yazıların bir kısmı din merkezlidir. “Ticarette Kesaret Müeddi-yi İzmihlâldir” (S: 30, s. 1-3) başlıklı yazıda başı sarıklıların İskele’deki Papaz Mektebine karşı verdiği mücadele övülür. Nitekim gazetenin bir yıllık çıkış öyküsünün değerlendirildiği “26 Eylül 1920” başlıklı yazıda bu başı sarıklılar ifadesine yine rastlarız (S: 54, s. 1). Yazıda başı sarıklıların çoğalmasının Papaz mekteplerine karşı verilecek mücadelede şart olduğu vurgulanır. Bu durumda, başa gelen sıkıntıların dininin edebini öğrenmemekten geldiğini ifade eden “Uyan Ey Şark” başlıklı yazının (S: 31, s. 1) ve Ankebut imzasıyla çıkan “İslam Âlemine” başlıklı şiirlerin Derviş Ali Remmal’e ait olduğunu varsayabiliriz:

*Ezan kelim-i hay, davet-i haktır
Verir İslamlara şanlı bir emr* (S: 23, s. 4)

Derviş Remmal’in “Münacat” başlığı altında birkaç şiiri vardır. Bunlardan biri, İbrahim Şinasi’nin *Münacat*’ıyla benzer özellikler arz eder:

*Akla hayret vermektendir kudretin
Sanatın her izinde görülür* (S: 31, s. 1)

Yine aynı benzerlik; “İlahi günahım ne ki...” ifadeleriyle “Münacat” başlıklı deneme yazısında da görülür (S: 16, s. 1). Bu münacatlardan en çok dikkat çeken, bu sefer Derviş Ali Remmal imzasıyla, Mehmet Fikri’yi eleştiren şiiridir. İmtiyaz Müdürü, 17 beyitlik şiirinde, Sermuharriri Mehmet Fikri’yi ihanetle suçlamaktadır:

*İlahi
Benlik mi var bu hayatta bu devranda
Kalbim yanık, bağrım hasta bu seyranda...*

*Senelerin isyanına aldanmışım
Alçaklığın iplerinde sallanmışım (S: 55, s. 1)*

İhanetle suçlanmasına rağmen Mehmet Fikri'nin 56. sayıda imzasına rastlıyoruz. Şairin “Kıbrıs Müftüsü Mehmet Ziyai Efendi'ye” ithafen 24 beyitlik “Kuran” başlıklı şiiri yayınlanmıştır (s. 1).

İki şair tarafından çıkartılan bir gazetenin ağırlıklı olarak şiir ve deneme yazılarına yer vermesi tabiidir. 28 Temmuz 1920 tarihli ilk ilave nüshanın girişinde imzasız olarak yayımlanan “Muhterem Dindaş” başlıklı şiirle başlanması tesadüfi değildir:

*İsmim Ankebut cismim kırmızı yakut
Sanatım kesb-i servet umduğum yüce devlet
Görelim Türklerde de erbab-ı ticaret
Budur vatanın beklediği büyük hizmet
Görelim Türklerde de erbab-ı ticaret
Budur vatanın beklediği büyük hizmet (s. 1)*

Bu şiirin de Derviş Ali Remmal'e ait olması muhtemeldir. Umulan “yüce devlet”in servet kazanmak yoluyla olacağı fikri, 7 Ağustos 1920 tarihli ilave sayısında yer alan “Mektebimize Bir Nazar” başlıklı şiirde de işlenmiştir:

*Kendine eyle ticareti sanat
Zira onunla biter her şöhrat*

Bu tarz şiirleri Derviş Remmal'le ilişkilendirmemizin bir nedeni de dördüncü sayıdan itibaren Mehmet Fikri'nin gazeteden ayrılmasıdır. Bu süreçte ticareti teşvik eden yazıların ve şiirlerin yoğunluğu artmıştır. Nitekim bu sayılarda başlayan “Köylü Ağzından” başlıklı şiirler, gazetenin ilerleyen sayılarında da sıkça görülür. Tıpkı “Türk Çocuğu”na verilen öğütler de olduğu gibi:

*Anacığım! Anacığım!..
Ben bir dahi olacağım (S: 24, s. 1)*

Yazarın ticari meselelere bu derece önem vermesinin sebebi, kendisinin komisyonculuk işleriyle uğraşmasıdır. Çok sayıda gazete çıkartmasına ve köşe yazarlığı yapmasına rağmen hayatı hakkında pek fazla bilgi bulamadığımız Remmal'le ilgili küçük bir nota, Ahmet An'ın kitabında rastlamaktayız:

İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra ticarete atılan Derviş Ali Remmal, Larnaka'da bir matbaa kurar. Gazeteciliğe ve sosyal politik konulara olan büyük tutkusundan ötürü uzun yıllar serbest gazeteci olarak çeşitli gazetelerde köşe yazarlığı ve editörlük yapar (s. 152).

Derviş Ali'nin *Ankebut*'ta farklı takma adlar da kullandığı görülür: “Mukaddes Bir Vazife Karşısında”; “Hücre-i Ankebut”, “Çekirgenin Mektubu”nda; “Çekirge-i Üryan” gibi (S: 43, s. 1). Yine aynı sayıda alaycı takma adlar da kullanması düşündürücüdür: “Kimzâde Falan Filan”, “Sarı Çizmeli Mehmet Ağa”. *Ankebut*'un son üç sayıda bir mizah gazetesine dönüşmesini, Derviş Ali'nin mizacına bağlamamız mümkündür.

Ankebut'ta yer alan yazıların ve şiirlerin çoğu imzasızdır. 25. sayıdan itibaren birçok şiirin altında imzalar görülmeye başlar. Bunlardan ilki, Tireli Mehmet Necat'ın “Bilsin ki Türk'ün Yeri Hırsla Hedef Olamaz” başlıklı şiiridir (S: 25, s. 3). Bu şiirde yer alan benzer ifadeler, imzasız olarak çıkan “Türk'ün İlanı” başlıklı şiirde de yer alır (S: 25, s. 1).

Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasından sonra, birçok şair, imzalarıyla birlikte gazetede görülmeye başlar. Talat (Orhan) “Tes'id-i Zafer” başlıklı şiirde “Mehdi-yi Millet Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine” ithafen;

*Afferin ey milletin sahib-i zuhuru Mustafa
Düşmanı şairane bir savletle tezlil eyledin (S: 104, s. 5)
şeklinde överken, Kaya isimli başka bir şair “Kara Devlet” şiirinde;
Neden gizli kalsın yüreklerde kin
Saray yok, millet var bunu kanun bil (S: 104, s. 9)*

diyerek kazanılan zaferin istikametine dair öngöründe bulunur. M. Celal, “Zafer Hisleri” başlıklı şiirde;

*Türk'ün kanıdır sine-i asra döküldü
Bir saika zanneyleme Türk'ün yüzü güldü (S: 106, s. 4)*

ifadeleriyle mutlu sonun yarattığı heyecan dile getirilir. Bu mutlu son, ebcet hesabıyla 1341'e tekabül eden tarihler düşülerek de verilir. Zafer tarihleri başlığı altında Osman Ertuğrul;

*Milletin arşa çıkan avazı...
Oldu tarih-i muallâ zafer (S: 107, s. 6)*

şeklinde 30 Ağustos Zaferi'ne tarih düşerken yine aynı sayıda Muallim Cevdet, zafer için tarih düşmüştür (s. 7). Edirne'nin kurtuluşu için imzasız olarak tarih düşülürken (S: 111, s. 2), Yusuf İzzet, Afyon için;

*Galeyan eyledi püskürttü ateşten gülle
Etti Yunan işini hurdahaş bariz
Verdi tarihe şeref cevher
Afyon şehrini zapt eyledi ordu bariz (S: 105, s. 1)*

şeklinde tarih düşmüştür.

Gazetenin 13. sayısı, şiir özel sayısı olup 24. ve 25. sayıları da şiir özel sayısı saymak gerekir. Bu sayıların ilk sayfası hariç diğer sayfaları şiirlerden oluşmaktadır. 26. sayıda “Koca Türk’e Layık Olan Şiir” başlığı altında Türk şiiri hakkında bir eleştiri yazısı mevcuttur. Eski şiirin aşk ve sefahat içerikli olmasından dolayı uyuşturucu nitelikli bulunur. Eleştiride Türklere vatanlarını, milletlerini ve dinlerini unutturduğundan bahsetmesi dikkat çekicidir. “Eski edebiyatı övenlerin yanıldığı” belirtilerek dilin ve veznin milli olmayışından yakınılır. Vezin konusu da eleştirilmiştir. Buna göre “aruz vezni Arabi sadaka, hecenin ise Fransızların hediyesi”dir. Türk çocuğunun beklediği edebiyat ise şu cümlelerle aktarılır:

“Milli dâhilerin vatan yahut yurt ve ülke üzerinde muhtelif muhitlerde hayat geçiren soydaşların hissi, dini, ırki ihtiyacatını süzüp de onların duygularını kabartacak eserler meydana getirmesiyle... (s. 1)”

Alıntıdaki şiir beklentisi Mehmet Emin Yurdakul’un “Biz Nasıl Şiir İsteriz” anlayışına benzer: “Türk çocukları öyle bir şiir ister ki yabancı bir vezin veya hissiyatına sekte veren ecnebi bir şekilde bulunmasın (s. 2).”

Yazıda adada bulunan edebi kısırlığa ve bu kısırlıktan çıkış yoluna da temas edilirken Kıbrıs Türk folkloruna dair çalışmaların da başlatılması istenmektedir:

Kapalı bir adada makale yazmak sırlı bir küpün içine su dökmektir... Köylerimizi, kasabalarımızı dolaşmalıyız. Onların muhitlerini yaşayışlarını ailelerinin arasındaki töz (طوز) hayatı öğrenmeliyiz... Bunları yapmadan henüz gelecek zamanın şiirinden, şairinden bahsetmek muhakkak yanlıştır. Bugünkü Türk şairi nümayişçi, kuru güürtücüdür.

Ankebut’ta yüze yakın şiir yer almıştır. Edebi yönü güçlü olmayan bu şiirlerin genelinde dönemin atmosferini yansıtan milli, vatani ve dini duygular işlenmiştir. Ferdin şahsi ihtirasları, aşkları ya da yaşamına dair bir konu işlenmediği gibi şiirlerde edebi sanatlara ve imgesel unsurlara da pek rastlanmaz.

Sonuç

Kıbrıs Türk basın tarihinin en büyük sorunu, geçmişte çıkan süreli yayınların arşivlenememesidir. İlk çıkan *Ümit*, *Saadet* başlıklı gazetelerin bugün sadece adı vardır. Ayrıca birçok gazetenin eksiksiz bir koleksiyonunu bulmak neredeyse imkânsızdır. Benzeri durum *Ankebut* için de geçerlidir.

Kıbrıs Türk basın tarihinin gelişim evresinde önemli bir yere sahip olan *Ankebut* gazetesinin 28 Temmuz 1920 tarihli sayısında yer alan “Muhterem Dindaş” başlıklı şiirden hareketle, gazetenin 1920 Haziran ayının başlarında çıktığı anlaşılmaktadır. Bu durumda gazetenin ilave olarak

çıkan ilk altı sayısı kayıptır. 8 Eylül 1920’de sıra numarası 1’den başlamak üzere toplam 138 sayı daha çıkan gazetenin 60. ve 80. sayıları koleksiyonda mevcut değildir. Üstelik bu koleksiyonda yer alan sayıların birçok sayfası yıpranmış olup dijital ortama aktarılması da sağlıklı olmamıştır. Bu yüzden okuma hatalarına elverişli durumdadır.

Ankebut’un son üç sayısı mizah gazetesi olarak çıkmıştır. Bu sayılardan 136. sayıya ait iki, 137. ve 138. sayılara ait birer yaprak bulunmaktadır. Dolayısıyla yıpranmış olan bu yapraklardan hareketle *Ankebut*’un bir mizah gazetesine dönüş gerekçesini tespit etmek mümkün olamamaktadır. Gazetenin son sayının çıkış tarihiyse, 21 Temmuz 1923’tür.

Ankebut’un bu süreç içerisinde ortaya koyduğu hedeflerini, Kıbrıs’ın Yunanistan’a iltihak edilmesi girişimlerine karşı durmak, İngilizlerin asimile politikalarına direnmek, Türklük ve Müslümanlık değerlerini canlı tutmak, Türk nüfusunu ticari konularda aydınlatmak şeklinde sıralayabiliriz. Gazetenin sayfalarında yer alan birçok şiir, makale ve haber yazısı bu maksatlara hizmet eder. Anadolu’da başlayan Milli Mücadele de *Ankebut*’un ayrıca takibi altındadır. Bu takip bir müddet sonra desteğe dönüşür. Diğer yandan gazetenin sayfalarında Derviş Ali Remmal ile Mehmet Fikri arasındaki ayrılıklara, *Ankebut*’un *Söz*, *Davul* gazeteleriyle olan çatışmasına da şahit oluruz.

Sonuç olarak, *Ankebut* gazetesinin eksik sayılarının bulunması, Kıbrıs basın tarihi açısından önemli bir kazanç olacaktır. Ayrıca, arşiv çalışmalarını yürütenlerin gazete koleksiyonlarını daha titiz bir şekilde fotoğraflaması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akarca, Mehmet. “Her Çiz Bâ-zıddeş Kaim Est.” *Takvim*, 11 Eylül 2011, http://www.takvim.com.tr/Yazarlar/mehmet_akarca/2011/09/11/her-cz-b-ziddes-kim-est (Erişim: 27.02.2022).
- Akgün, Sibel. “Atatürk İlke ve İnkılaplarının Kıbrıs’a ve Kıbrıs Türk Kadınlarına Yansımaları.” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 2006, ss. 413-436.
- An, Ahmet. *Kıbrıs’ın Yetiştirdiği Değerler (1782 – 1889)*. Akçağ Yayınları, 2002.
- Demiryürek, Meral. “Ankebut ve Milli Mücadele” *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 4, no. 2, 2003, ss. 187-192.
- Demiryürek, Meral. “Kıbrıs’ta Bir Gazete: Ankebut (1920-1923)”. *Müteferrika*, Kış, no. 24, 2003, ss. 37-52.
- Fedai, Harid, ve Ahmet An. *Örnekleriyle Kıbrıs Türk Basın Tarihi I (1891 – 1963)*, Tipogram Art Basım, 2012.
- İrvan, Süleyman. “Kıbrıslı Türk Gazetecilerin Mesleki ve Etik Değerleri”. *Küresel İletişim Dergisi*, no. 1, Bahar-2006, ss. 1-14.

- Karakartal, Oğuz. “Ada Türklerinde (Sakız, Rodos, Girit, Kıbrıs) Eski Türkçe Basımın Karakteristikleri Üzerine Bir Deneme.” Editör Eren Ekici Ercan, *Kıbrıs Türk Basını – Tarihsel, Siyasal, Kurumsal ve Güncel Tartışmalar*, Eğitim Yayınevi, 2021, ss. 1-13
- Mert, Özcan. “Osmanlı Belgelerine Göre Bir Kıbrıs Gazetesi: Zaman”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, no. 4, c. 0, 2003, ss. 61-87.
- Savrun, Ergenekon. *Kıbrıs Politikaları – 1960 ve 1974 Yılları Arasında Türkiye ve İngiltere’nin Karşılaştırmalı Kıbrıs Politikaları*. Net Kitaplık Yayıncılık, 2021.
- Sonyel, Salahi R. “Bir Düzeltme: Kıbrıs'ta Yayınlanan İlk Türkçe Gazete.” *Yeni Kıbrıs*, c. III, no. 3, Lefkoşa 1985, ss. 16-17.
- Üngüder, Ahmet. “Kıbrıs'ta Türkçülük Düşüncesinde Hakikat Gazetesi Başyazarı Mehmet Fikri'nin Yeri.” *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* vol. 12/22, 2017, ss. 767-782.
- Ünlü, Cemalettin. *Kıbrıs'ta Basım Olayı (1878-1981)*. Basım Yayın Genel Müdürlüğü, 1981.
- Yıldız, Osman. *Kısa Soluklu Bir Edebiyat Koşusu: Yarın Mecmuası*. Tün Yayınları, 2021.
- Yurtbekler, Hasan. *Ankebut Gazetesi'nde Milli Mücadele Yazıları (1920-1922)*. 2011. Yakın Doğu Ü, Yüksek lisans tezi.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.